

INFORMÁCIÓ, HATALOM ÉS DEMOKRÁCIA: A HALADÁS TÉTJEI

PELACHAUD, G.: *Information, pouvoir et démocratie: les enjeux du progrès* c. cikke alapján (Cahiers du Communisme. 1981. 3.no. 76–88.p.) OSVÁT ANNA tömörítvénye.

Franciaországban az információs politika a hatalmi politika része. A magyar olvasót erről Simon Nora és Alain Minc nálunk is megjelent könyve, „A számítógépesített társadalom”^{*} győzhette meg leginkább, amelyet a szerzőpáros Giscard d’Estaing számára írt. E könyvnek egyik fontos gondolata az, hogyan lehet a demokráciát, az egyéni szabadságjogokat megőrizni olyan körülmények között is, amikor a hatalomnak módjában áll az információ monopolizálása, s ezáltal hatalmának fenntartásához nélkülözhetetlen eszközöz jut, de lehetetlenné teheti a hatalom ellenőrzését. Másik kérdéskör az egyes országok politikai (és tudományos) függő helyzete – így Franciaországé is – az informatikában fejlettebb országoktól. Nora és Minc az akkori kormányzat szemszögéből készítette tanulmányát. Érdekes azonban az, hogy a Francia Kommunista Párt szintén hallatja szavát a kérdésben, szintén a demokráciát féltve, persze egészen más elvektől vezérelve. Annak ellenére, hogy G. Pelachaud tanulmányának egy része a giscardista gondolatokkal polemizál, s ezeknek egy része a választások után aktualitását veszítette, mégsem érdektelen e tanulmánnyal megismerkedni. (O. A.)

A nagy változások időszaka

A szerző abból indul ki, hogy a szemünk láttára zajló technikai fejlődés következtében megváltozik az adatfeldolgozás és az információ terjesztésének módja. *Tegnap* az ismeretek terjesztésének uralkodó eszköze az írás volt, közreadói pedig szűk rétegből kerültek ki: elsősorban a papság, a munkaadók és az értelmiség soraiból. *Ma* két tendencia figyelhető meg: a tájékoztatás tovább specializálódik, ugyanakkor egységesebbé lesz, annak érdekében, hogy minél nagyobb tömegek számára váljék elérhetővé. Az orvostudomány, a humán- és a természettudományok művelői egyre jobban specializálódtak szakemberek; ugyanakkor a tudományok népszerűsítése soha nem látott méreteket öltött.

* Jelentés a francia köztársasági elnök számára. Bp. Statisztikai K. 1979. 139 p.

Felmerül a kérdés: vajon milyen célt szolgál mindez? A munkások véleményének, beleszólási jogának növelését célozza, vagy pedig a tőkéseknek nyújt újabb eszközt a kulturális és technikai uralomra?

G. Pelachaud szerint a *hatalom* – beleértve a munkaadókat is – akciójáról van szó, amely arra irányul, hogy ezen új lehetőségeket a nagy részvénytársaságok gazdasági, politikai és ideológiai célkitűzéseinek szolgálatába állítsa.

A *kommunisták* ezzel szemben úgy vélik, hogy a dolgozóknak kell e lehetőségekkel élniük. Számukra a tájékoztatás nem önmagában probléma, s nem csupán a szakemberek ügye: a tájékoztatás a gazdasági, szociális és politikai demokráciáért vívott harc szerves részét képezi, s azt állítják, hogy össze lehet kapcsolni az élettapasztalatokat azokkal a lehetőségekkel, melyeket a jövő technikája nyújt.

Nem a tájékoztatás és a tömegkommunikációs eszközök veszélyeztetik a kultúrát és az egyéni szabadságot, hanem az a tény, hogy a tőkések saját érdekeik szolgálatába állítják a fejlődés legújabb eredményeit. A tájékoztatás a dolgozók ügye; s az információ tárolásának és terjesztésének általánossá válása megerősíti követelésüket: vehessenek ők is részt az információ megalkotásában és terjesztésében, mégpedig három okból:

1. Az információ egyre inkább áruvá válik, s mint ilyen, a kapitalista termelési viszonyok függvénye.

2. Az információ nem lehet ugyanolyan áru, mint a többi! Míg egy szék használati értéke független a használatól, az információ csak akkor lehet hasznos, ha teljes mértékben kielégíti a használói igényeket.

3. Az információ azonban nem csupán áru, hanem kommunikációs viszonyt is létesít. A tájékoztatás önmagában még nem jelenti magát a hatalmat, a jól informáltság nem elég a hatalomra jutáshoz.

Az ideológiai harc során az információk ellenőrzése a monopóliumok számára igen hasznosnak bizonyult. Ezért elmélkedik annyit Giscard d'Estaing a kommunikációról „Francia társadalom” c. művében.

Demokratikus követelés: jog az információhoz

Giscard esszéje lehetővé teszi, hogy a hatalmon lévők a kommunikáció szempontjából, a termelési viszonyoktól függetlenül elemezzék az *interperszonális kapcsolatokat*. Ez esetben az osztályharc olyan intézménynek tűnik, amely a múltból maradt fenn, s amely káros a kommunikációra. Itt a szerző emlékeztet a baloldal „Közös Program”-jának aktualizálásáról folytatott vitára, melynek során a szocialista vezetők elvetették az államosítás gondolatát, s megelégedtek a döntést hozó központok feletti ellenőrzés követelésével. Természetesen a vita háttérében is a hatalom kérdése áll. A Georges Marchais által szerkesztett „Harci Tervezet” nagy jelentőségű ebből a szempontból. Marchais művének egyik legfontosabb követelése az információhoz és annak ellenőrzéséhez való jog. A tervezetet olvasva kitűnik, hogy a kommunisták számára az információhoz való jog és a szólásszabadság követelése elválaszthatatlan a teljes foglalkoztatottságért, a társadalmi igazságért, a demokráciáért, s az egyéni szabadság és a pluralizmus tisztelet-

ben tartásáért folytatott harctól. Ennek a politikának a célja az, hogy a dolgozók megkapják az őket megillető helyet a társadalomban. Nem véletlen, hogy a kommunisták programjában ilyen fontos szerep jutott a tájékoztatásnak, hiszen az információ az osztályharc egyik tétje. A tájékoztatás kérdéseiről beszélni ma egyet jelent a hatalomnak, az ideológia szerepének és a munkásosztály helyének taglalásával.

Összehangolt akció, hatalom és részvénytársaságok

Giscard d'Estaing a telematikát tartja az egyik legfontosabb politikai kérdésnek, s a társadalmat nem azért szándékozik tájékoztatni, hogy ezzel eleget tegyen a dolgozók követeléseinek. Éppen ellenkezőleg: lehetőséget teremt a nagy francia részvénytársaságoknak, hogy vezető szerephez jussanak az információkezelés területén. Ime egy példa a tudományos tájékoztatás területéről: az Országos Tudományos Kutatási Központ (CNRS) Pascal-rendszere nemzetközi hírnévre tett szert multidiszciplináris és enciklopédikus volta miatt. A kormány mégis arra készül, hogy csakis a nagy csoportosulások érdekeinek kiszolgálására korlátozza a rendszer működését. Érvként azt hozzák fel, hogy nem illő dolog az USA-val versenyezni, és hogy a francia már nem világszerte ismert nyelv. A munkaadók fennen hangoztatják, hogy saját helyzetelemző intézetet és a vállalkozások szempontjából hasznos adatbankokat akarnak létesíteni – s ezzel a fejlődés végére érünk. A hatalom és a nagytőke az információkezelés területén elért technikai fejlődést használta eszközül ahhoz, hogy az ipart újra a nagytőke szolgálatába állítsa, ellenőrizze a tömegkommunikációs eszközök működését, s megpróbálja megkaparintani a kutatáshoz és a szabályozáshoz szükséges információkat.

Ezek a politikai manipulációk természetesen titokban zajlanak le, s csak a részvénytársaságok vezetősége és a kormány tud róluk. Eközben a tömegkommunikációs eszközök segítségével „mérgezési” kampány indult, melynek célja, hogy a technikai fejlődést tegye felelőssé a munkanélküliségért, és hogy általánossá tegye a változástól való félelmet.

Valódi kérdések és megoldások

A szerző véleménye szerint ahhoz, hogy a technikai fejlődés előnyeiből a dolgozók részesüljenek, elég, ha nyilvános és demokratikus vitát indítanak. A tájékoztatás területén Franciaország egész sor nyilvános szolgáltatással és harcok során elért republikánus és demokratikus hagyománnyal rendelkezik. E szolgáltatásokat nem lerombolni kell, hanem továbbfejleszteni. A kommunikáció és a tájékoztatás modern eljárásait figyelembe véve kell fejleszteni a hagyományokat. Fejleszteni kell a nemzetközi együttműködést is, közös adatbankok létrehozására kell törekedni, amelyek minden olyan ország számára elérhetőek, melyekkel Franciaország kulturális kapcsolatban áll. Georges Marchais „Harci Tervezet”-e lehetővé teszi, hogy a probléma minden aspektusát össze lehessen egyeztetni (ipari politika, nélkülözhetetlen államosítások, munkafeltételek, állások, dolgozók döntési joga, jog a tájékoztatáshoz).